

Aluehallintovirasto
Regionförvaltningsverket
Regional State Administrative Agency

Elevvårdens ABC

Helsingfors 2.10.2019

Åbo 3.10.2019

Vasa 8.10.2019

Thomas Sundell

Jurist

Regionförvaltningsverkens
svenska enhet för bildningsväsendet

Terminologi: Elevhälsa och elevvård

- EoSVL använder termen elevhälsa, medan elevvård och studerandevård används i utbildningslagarna och därför också i läroplansgrunderna
- Några indelningar enligt EoSVL:
  - Elevhälsa = elevvård + studerandevård
  - Generellt / individuellt inriktad elevhälsa
  - Elevhälsa = elevhälsotjänster + elevhälsa enligt en läroplan
- Generellt inriktad elevhälsa = gemensam elevvård
- Individuellt inriktad elevhälsa = individuell elevvård

Ansvar för anordnandet av tjänster

- Ansvaret för anordnande av elevhälsotjänster ligger i sista hand på den kommun där läroanstalten är belägen
- Privata eller statliga utbildningsanordnare kan också ordna tjänsterna i egen regi och på egen bekostnad
  - Kommunen kan ge stöd för att ordna tjänsterna
  - Psykologtjänster kräver tillstånd, kuratorstjänster kräver anmälan
- Kommunens ansvar att ordna tjänster på svenska följer social- och hälsovårdslagstiftningen

Tillgång till elevhälsans tjänster

- En studerande har rätt till ett personligt samtal med kurator eller psykolog inom sju arbetsdagar efter begäran, i brådskande fall samma eller följande dag
  - Endera kurator eller psykolog duger – studeranden kan inte kräva t.ex. specifikt en psykolog
  - En yrkesutbildad person inom elevhälsan avgör vad som är brådskande
- Varje kommun ska ha ett tillräckligt antal kuratorer och psykologer för att uppfylla sjudagarskravet
- Dessutom ska man ha tillgång till en ansvarig kurators tjänster, vilket är tänkt som en handledande funktion

Tillgång till elevhälsans tjänster

- Det ska på alla stadier vara möjligt att vid behov besöka hälsovårdaren utan tidsbeställning, på andra stadiet ska man dessutom vardagar under tjänstetid omedelbart kunna få kontakt med studerandehälsovården
  - Detta ska enligt social- och hälsovårdsministeriet tolkas så att hälsovårdaren borde ha tillräckligt med tid på varje skola då hen är där – det betyder inte en rätt att när som helst kunna gå till hälsovårdaren
  - I övrigt gäller den normala vårdgarantin

Fakturering för elevhälsotjänster

- 41 a § i lagen om statsandel för kommunal basservice:
”[...] den kommun som på basis av 7 § i lagen om elev- och studerandevård svarar för ordnande av elevhälsans psykolog- och kuratorstjänster [får] debitera elevens eller studerandens hemkommun för de faktiska personalkostnaderna per elev eller studerande som orsakats av användningen av elevhälsans psykolog- och kuratorstjänster.”
- Två möjliga tolkningar: fakturering enligt antal studerande eller faktiska besök
- Kommunförbundet rekommenderar det senare, några andra rekommendationer finns inte i dagsläget

Fakturering för elevhälsotjänster

- Fakturering enligt antal besök erkänner att vissa studerande är mer resursintensiva än andra men innebär mer byråkrati och erkänner inte det förebyggande arbetet
- Vid oenighet måste kommunerna ta saken till domstol som ett förvaltningstvistemål
- Den betalande kommunen har med stöd av OffL 26 § 2 mom rätt att på begäran få en specifikation av vilka studerande som har besökt elevhälsan
  - Ur integritetssynvinkel är det inte nödvändigtvis motiverat att rakt av skriva in uppgifterna i fakturan

Organisationsfrågor

- Utbildningsanordnaren ansvarar för att samordna elevhälsotjänsterna
- Vårdkommunens och en privat utbildningsanordnares styrgrupper borde inte korsa varandra, utan personalen borde anpassa sig till respektive strukturer och planer
- Sammansättningen hos styr- och elevhälsogrupper är inte reglerad i lag, vilket ger stor frihet att involvera till exempel tredje sektorn
- Ledarskapet i elevhälsogrupperna är flexibelt

Vad är individuellt inriktad elevhälsa?

- Individuellt inriktad elevhälsa är:
  - Tjänster för en enskild studerande (skol- och studerandehälsovård, psykolog- och kuratorstjänster inom elevhälsan samt tjänster i specialskolor)
  - ”Sektorsövergripande individuellt inriktade insatser”, dvs. expertgruppsmöten
- Det är INTE fråga om sådant yrkesövergripande samarbete som närmast innebär ordnande av undervisning (t.ex. behandling av pedagogiska utredningar eller utredning av mobbningsfall)

Självbestämmanderätt inom elevhälsan

- EoSVL 18 § 1 mom:

”Elevhälsans insatser genomförs i **samverkan med den studerande och hans eller hennes vårdnadshavare**. Den studerandes egna önskemål och åsikter ska i enlighet med hans eller hennes ålder, utvecklingsnivå och övriga personliga förutsättningar beaktas i åtgärder och avgöranden som gäller honom eller henne.”

- Samverkan betyder i praktiken samtycke
- Samtycke behövs för samtliga delar av den individuellt inriktade elevhälsan (såväl enskild mottagning hos elevhälsopersonal som samarbete i en expertgrupp)

Den studerandes egen åsikt

- Den studerandes åsikt ska beaktas ”i enlighet med hans eller hennes ålder, utvecklingsnivå och övriga personliga förutsättningar” → i första hand är det genomgående den studerande som ska samtycka
- Det finns inga fasta åldersgränser, utan det beror på den studerandes psykosociala mognad och sakens natur – gränsen går typiskt i högstadieåldern
  - Bedömningen görs av en yrkesutbildad person inom elevhälsan och från fall till fall
- Vårdnadshavarna kan aldrig förbjuda en minderårig att anlita elevhälsotjänster

Vad innebär samtycke i detta sammanhang?

- Skriftligt samtycke krävs för att involvera utomstående i en expertgrupp och för att lämna ut uppgifter
- I övrigt är skriftligheten närmast en bevisfråga
- Samtycke måste vara specifikt, frivilligt och givet med vetskap om vad det innebär (*informed consent*)
- Samtycke kan återtas när som helst
- Vissa ärenden inom elevhälsa kan anses vara sådana rutinåtgärder som inte kräver båda vårdnadshavarnas samtycke (t.ex. normalt besök hos skolhälsovårdaren) medan andra kan tänkas kräva det

Vad gör man om man inte får samtycke?

- Elevhälsa är inte tvångshjälp – utgångspunkten bör vara att man får använda sin självbestämmanderätt
- Om vägran att samtycka leder till att förutsättningarna för en barnskyddsanmälan uppfylls ska en anmälan göras, men detta är inte självklart
- Om samtycke saknas och man inom elevhälsan har gjort det man kan göra upphör rimligen ansvaret
- Stöd för elevens lärande är inte elevhälsa och kräver inte samtycke, och där är ansvaret mer långtgående

Hur initieras ett individuellt ärende?

”Om en anställd vid läroanstalten eller inom elevhälsan bedömer att det behövs psykolog- eller kuratorstjänster inom elevhälsan för att förebygga eller övervinna studiesvårigheter eller sociala eller psykiska svårigheter hos en studerande, ska den anställda tillsammans med den studerande utan dröjsmål kontakta elevhälsans psykolog eller kurator och lämna de uppgifter som den anställda känner till och som behövs för bedömning av behovet av stöd.” (EoSVL 16 § 1 mom)

- Gäller bara i förhållande till kurator och psykolog, inte hälsovårdare, vilket enligt SHM är ett misstag
- Om det inte är möjligt att göra detta tillsammans ska studeranden informeras och ges möjlighet till samtal
- Också andra som i sin yrkesuppgift får veta att en studerande behöver stöd får ta kontakt trots sekretess
- Vårdnadshavarna ska i normalfall informeras

Förbuds rätt

- Studeranden kan förbjuda att vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare deltar i behandlingen av ett elevhälsoärende eller får sekretessbelagda elevhälsoupplysningar om:
  - det finns vägande skäl med tanke på sakens natur
  - studeranden förstår förbudets betydelse
  - det inte klart strider mot studerandens egna intressen
- Bedömningen av huruvida det strider mot den studerandes intressen görs av en yrkesutbildad person inom elevhälsan

Sektorsövergripande expertgrupper

- Det finns inte en expertgrupp i läroanstalten utan potentiellt lika många som antalet studerande – varje studerandes grupp är unik även om samma människor i olika konstellationer skulle sitta i dem alla
- Tillsättande av en expertgrupp är inget självändamål – om den studerandes problem kan lösas genom enskild mottagning hos elevhälsopersonalen så räcker det
- Grupperna behandlar problem hos enskilda studerande som inte direkt handlar om undervisningsarrangemang och som kräver flera personers expertis

Yrkesövergripande/sectorsövergripande

- Terminologin är olika i GrUL och EoSVL
- Yrkesövergripande = samarbete mellan olika yrkesgrupper, även inom samma sektor
- Sektorsövergripande = samarbete mellan olika sektorer
  - Sektortillhörigheten avgörs av den lagstiftning som tillämpas, inte vilken nämnd personen sorterar under
- Termen 'sectorsövergripande' i EoSVL är uppenbarligen inte ämnad att vara normativ, eftersom RP friskt blandar
- Vid yrkesövergripande behandling av pedagogiskt stöd ska man samarbeta med elevhälsopersonalen

Expertgruppernas sammansättning

- Ingen har en given plats i en expertgrupp, utan sammansättningen är alltid beroende av 1) den studerandes faktiska behov och 2) samtycke
- Studerande och vårdnadshavare är inte medlemmar av en expertgrupp, utan de kan medverka vid möten
  - Individuella insatser inom elevhälsan ska ske i samverkan med studerande och vårdnadshavare
→ huvudregeln är att de ska kunna vara med
- Med specifikt, skriftligt samtycke kan man involvera också utomstående experter eller den studerandes närstående

Expertgruppernas arbete

- Expertgrupperna är samarbetsorgan som diskuterar och ger råd – man fattar inte några förvaltningsbeslut utan gör överenskommelser
- Strävan är att i så hög grad som möjligt arbeta i samverkan med den studerande och vårdnadshavarna
- Varje expertgrupp ska ha en ansvarsperson – typiskt den till vars expertis problemet huvudsakligen hör
  - Ansvarspersonen har ansvar för dokumentationen
- Behandlingen inom expertgrupper ska dokumenteras i elevhälsojournaler

Konsultation

- Konsultation är att A har information som A vill ha B:s syn på eftersom B har expertis som A saknar
- Utgångspunkten är alltid att konsultation sker anonymt
  - Ofta kan en studerande kännas igen också utan namn
- OffL 26 § 3 mom tillåter att sekretessbelagda uppgifter röjs om det är absolut nödvändigt för att en konsultation ska lyckas eller det är uppenbart oändamålsenligt att stryka uppgifterna t.ex. på grund av mängden
- Det är inte förenligt med lagens anda att man försöker kringgå självbestämmanderätten via konsultation

Nätverksmöten

- Sektorsövergripande möten är inte nödvändigtvis expertgrupper även om elevhälsopersonal deltar
  - Det avgörande är vilka som deltar, vad syftet är och vem som sammankallar mötet
- Nätverksmöten kräver samtycke på samma sätt som expertgrupper, också gällande sammansättningen – den praktiska skillnaden är framförallt dokumentationen
- Skillnaden mellan expertgrupper och andra typer av nätverksmöten är att expertgruppernas arbete regleras i lagen

Behandling av undervisningsärenden

- Tidigare skulle intensifierat och särskilt stöd behandlas inom elevvårdsarbetet, numera ska de behandlas yrkesövergripande i samarbete med yrkesutbildade personer inom elevhälsan
- Då GrUL 31 a § ändrades försvann de normer som konkret styrde formerna för arbetet ur lagen
- Antimobbningsgrupper och liknande har aldrig funnits i lagen och är därför helt oreglerade
  - Elevhälsopersonal får delta också i sådana grupper, men sekretessbestämmelserna gäller

Behandling av pedagogiskt stöd

- LP 2016 innehåller inga konkreta föreskrifter för hur det yrkesövergripande samarbetet ska gå till
- Ändringen i GrUL gjordes för att det pedagogiska stödet inte skulle bli beroende av samtycke – det framgår inte någonstans att avsikten skulle ha varit att ändra på förfarandet i sig, vilket bland annat borde innebära:
  - att endast de som har med eleven att göra deltar i behandlingen
  - att sammansättningen i stort sett är densamma som tidigare
  - att vårdnadshavarna bör involveras i samma mån som tidigare
  - att mötena bör dokumenteras i någon form

Exempel på icke-expertgrupper

- En grupp som på individnivå behandlar pedagogiskt stöd, mobbningsfall, bestraffningar osv. – ***undervisning***
- Ett utvecklingssamtal i skolan där exempelvis kuratorn är närvarande – ***undervisning***
- Ett nätverksmöte till exempel hos barnskyddet där undervisnings- och elevhälsopersonal deltar – ***barnskydd***
- Ett nätverksmöte som skolkuratorn initierar med stöd av den socialvårdslagen med övriga aktörer inom den kommunala socialvården – ***socialvård***

Informativa och konsultativa roller

- Varje aktör i elevhälsosamarbetet kan ha två roller:
  - Aktören har information om den studerande
  - Aktören kan med sin sakkunskap bearbeta det man vet om studerandens problem ur sitt perspektiv
- Om en aktör bara behöver bidra med information kan det vara onödigt att binda upp personen som medlem i en expertgrupp
- Det kan också hända att en viss aktör inom elevhälsan inte har någon ytterligare information om den studerande
  - den har då en rent konsultativ roll

När behövs en expertgrupp?

- Expertgrupperna kan ses som ett verktyg som möjliggör utbyte av sekretessbelagd information mellan aktörer som annars inte skulle få diskutera med varandra och en behandling av problematiken ur flera perspektiv samtidigt
- Om det enda man behöver är information från någon aktör kan man lika gärna be om samtycke till just detta
- I vissa fall kan information fås också utan samtycke – frågan är då om man alls bör be om samtycke
- ”Konsulterande möten” som ett förstadium till en expertgrupp existerar inte

Pusselbitar i tankegången 1

- Allt är inte hemligt – uppgifter är sekretessbelagda bara om de omfattas av sekretessgrunderna i offentlighetslagen eller speciallagstiftning
- Det är förbjudet att lämna ut sekretessbelagd information till utomstående
- Den som tillämpar annan lagstiftning i sin verksamhet och/eller arbetar för en annan myndighet är per definition utomstående – kolleger är utomstående om de inte har med saken att göra
- Om man kan diskutera utan att det går att associera informationen med en viss person är det konsultation, men att utelämna namnet räcker inte alltid
- Om det inte i lagen finns undantag till sekretessen krävs samtycke för att lämna ut sekretessbelagda uppgifter, och samtycke är ändå alltid att föredra även om det finns tillämpliga undantag

Pusselbitar i tankegången 2

- Att få tillgång till information som redan finns kräver inte i sig något sektorsövergripande samarbete
- Information från elevhälsan kan överföras till undervisningen utan samtycke om den är (absolut) nödvändig för att ändamålsenligt ordna undervisning
- Alla typer av nätverk där sekretessbelagd information behandlas kräver samtycke, och samtycket måste gälla alla mottagare av informationen
- Alla typer av nätverk kan växa eller krympa vartefter behoven ändras, så länge man har samtycke för alla som är närvarande
- Allt myndighetssamarbete borde dokumenteras på ett eller annat sätt, antingen så att deltagarna dokumenterar på varsitt håll eller att man samlar dokumentationen från mötet
- Expertgrupperna är en typ av nätverkssamarbete som är reglerat i lagen och där det finns bestämmelser om ansvar och dokumentation

Dokumentation inom elevhälsan

- Arbetet inom elevhälsan dokumenteras i flera register:
  - Yrkespersoner inom hälsovården (hälsovårdare, läkare, psykolog) för *patientjournaler* i *patientregister*
  - Yrkespersoner inom socialvården (kurator) för *klientjournaler* i *klientregister för elevhälsans kurator*
  - Det sektorsövergripande samarbetet i expertgrupper dokumenteras i *elevhälsojournaler* i *elevhälsoregister*
- Utbildningsanordnarens elev- och studeranderegister är helt frikopplat från dessa register och innehåller sådant som behövs för att ordna undervisning

Elevhälsojournaler

- Löpande anteckningar i kronologisk ordning för varje enskild studerande vars ärende har behandlats
- Innehållet beskrivs i lagen (20 § 4 mom):
  - Namn, personbeteckning, hemkommun, kontaktuppgifter, (vårdnadshavarnas namn och kontaktuppgifter)
  - Vad ärendet gäller och vem som inlett ärendet
  - Vilka åtgärder som genomförts medan situationen har utretts
  - Uppgifter om behandlingen vid expertgruppens möte, mötesdeltagarna och deras ställning, mötesbesluten, planen för genomförande och vem som ansvarar för genomförande och uppföljning
  - Uppgifter om åtgärder som har genomförts
  - Datering samt namn och ställning för den som gjort dokumentationen

Elevhälsojournaler

- Ansvarspersonen i expertgruppen gör anteckningarna
- Även andra medlemmar får trots tystnadsplikten göra anteckningar i elevhälsojournalen som är nödvändiga med tanke på målen för gruppens verksamhet
- Om uppgifter lämnas till en utomstående ska det antecknas vilka uppgifter som lämnats ut och till vem samt på vilka grunder detta har skett (vems samtycke / vilken paragraf)
  - Om begäran har gjorts skriftligen tas begäran tillvara

Elevhälsoregistret

- I elevhälsoregistret införs elevhälsojournalerna och alla övriga handlingar för enskilda studerande som har upprättats eller fåtts i samband med uppgifter i anslutning till den sektorsövergripande individuellt inriktade elevhälsan, t.ex.
  - samtycken
  - förbud mot att lämna uppgifter till vårdnadshavare
  - handlingar relaterade till konsultation
- Alla handlingar som rör trestegsstödet eller liknande hör hemma i elevregistret, inte elevhälsoregistret

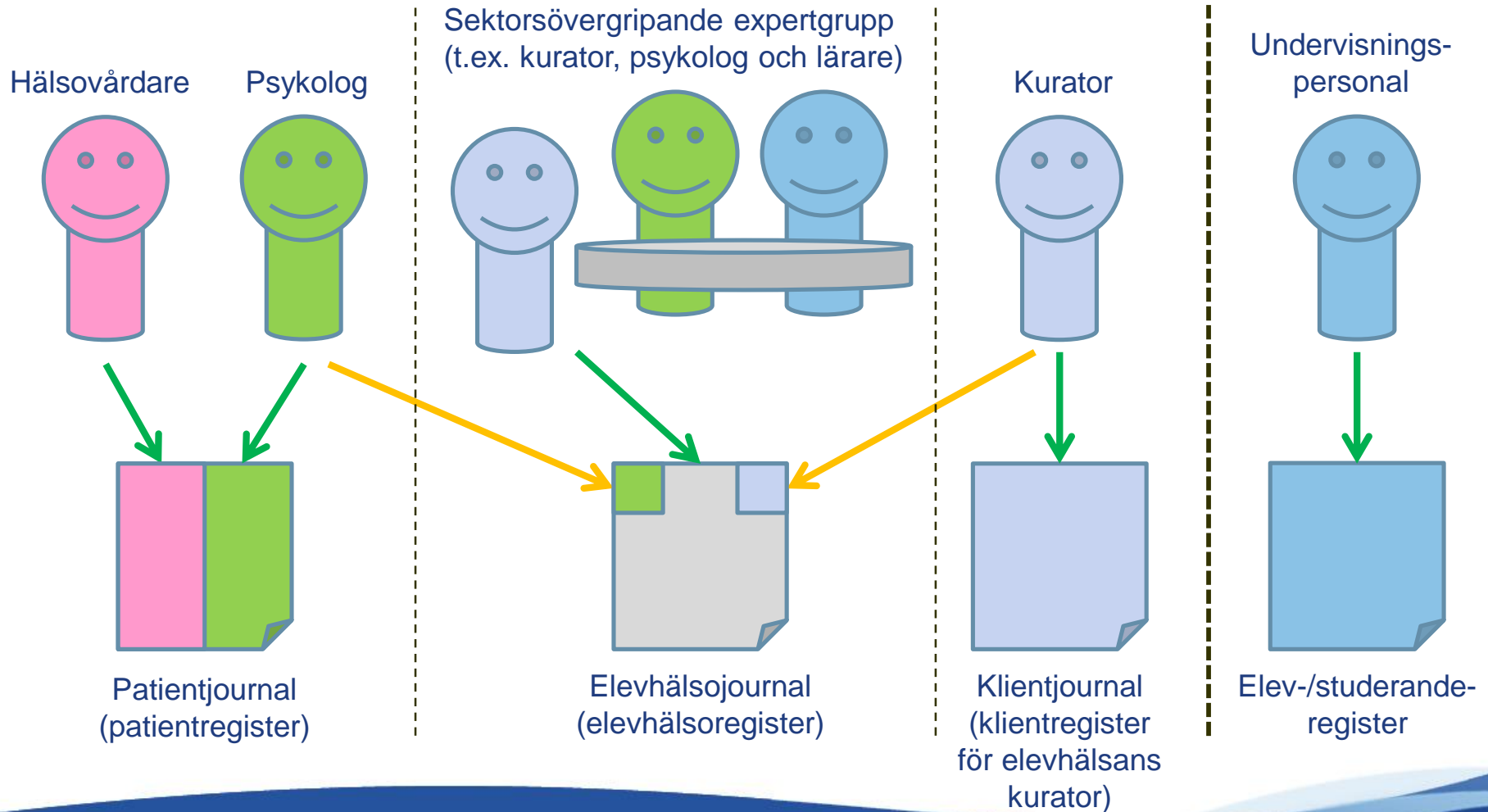

Ansvarsfrågor i samband med register

- Kommunen (eller en annan utbildningsanordnare) är personuppgiftsansvarig för samtliga register inom organisationen
  - Varje register behöver inte längre ha en skild registerbeskrivning, men GDPR förutsätter dokumentation om behandlingsprocesserna
- Ansvarspersoner som är yrkesutbildade inom respektive sektor ska ändå enligt EoSVL 21 § utses för varje register – i fråga om elevhälsoregistret är detta dock inte exempelvis rektor eller bildningsdirektör
  - Beslutar bland annat om utlämnande av uppgifter

Olika register och hur de hänger ihop

Arkivering

- Det finns inga exakta bestämmelser om arkivering av andra journalhandlingar än patient- och klientjournaler
- Arkivverket bestämmer vad som ska bevaras varaktigt, men det finns inte normer för elevhälsojournaler
- Arkivbildaren ska ha en arkivbildningsplan där man bestämmer om förvaringssätt och -tider (8 § i arkivlagen)
- Förvaringstiden borde bestämmas bl.a. utgående från hur länge journalerna behövs i arbetet och hur länge de har betydelse för rättsskyddet (7 § i arkivlagen)
- På sikt kan det hända att arkiveringen blir elektronisk och centraliseras

Dubbelroller och förbud mot utnyttjande

- EoSVL 21 § 3 mom: Uppgifter i elevhälsoregistret får inte användas för andra ändamål än för anordnande och genomförande av den aktuella individuellt inriktade elevhälsotjänsten, om inte annat föreskrivs i lag
- Den som fattar administrativa beslut borde inte ha direkt tillgång till registret
- Om t.ex. speciallärare ingår i expertgrupper måste man vid varje givet tillfälle veta vilken roll man befinner sig i
- Uppgifter från elevhälsan kan bara användas i andra sammanhang om de lämnats ut med stöd av rätt sekretessbestämmelser

Tekniska lösningar för elevhälsoregistret

- Det finns fortfarande ingen officiellt sanktionerad teknisk plattform för elevhälsoregistret
- Dataskyddet ska finnas både utåt och inåt, och skyddet ska täcka också olyckor och misstag – därför är papper på någons kontor knappast en hållbar lösning
- På grund av konkurrensneutralitet och ovilja att ge förhandsbesked är det sannolikt att ingen myndighet uttryckligen kommer att ge grönt ljus för något system, utan utbildningsanordnarna måste bara välja

Olika uppgifter skyddas av olika lagar

- **Uppgifter i elevhälsoregistret:** Lagen om elev- och studerandevård (1287/2013)
- **Patientuppgifter hos hälsovårdare, läkare och psykolog:** Lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992)
- **Klientuppgifter hos kurator:** Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000)
- **Uppgifter i elev-/studeranderegister och i övrigt hos undervisningspersonal:**
  - Lagen om grundläggande utbildning (628/1998)
  - Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999)

Sekretess inom elevhälsan

- Uppgifter som införts i elevhälsoregistret och som gäller en enskild studerande eller någon annan person är sekretessbelagda i enlighet med offentlighetslagen
- Definition av utomstående (EoSVL 22 § 3 mom):
”personer som inte deltar i utredningen av behovet av individuellt inriktade insatser för den studerande i fråga eller i genomförandet av insatserna eller i uppgifter i anslutning till utredningen eller genomförandet”
- Uppgifter får lämnas ut endast med skriftligt samtycke eller en bestämmelse i lag som tillåter det

Undantag till sekretessen inom elevhälsa

- Olika undantagsbestämmelser beroende på om det handlar om elevhälsa (EoSVL) eller ordnande av undervisning (respektive utbildningslag)
- De som deltar i anordnandet och genomförandet av individuellt inriktad elevhälsa *för en studerande* får enligt EoSVL 23 § 2 mom ge varandra uppgifter som är nödvändiga för att individuellt inriktade insatser från elevhälsan ska kunna ordnas och genomföras
- Om en studerande byter utbildningsanordnare är den tidigare skyldig att be om samtycke för att överföra uppgifter som behövs för kontinuitet i elevhälsan

Undantag till sekretessen enligt GrUL

- GrUL 40 § 2 mom: De som deltar i elevvårdsarbetet för en elev har rätt att av varandra få och att till varandra och elevens lärare, rektorn och utbildningsanordnaren ge ut uppgifter som är nödvändiga för att ändamålsenligt ordna undervisningen för eleven
  - Bestämmelsen gäller bara från elevhälsan till undervisningen, inte tvärtom
  - OBS! Nödvändiga uppgifter = *vältämättömät* tiedot, inte *tarpeelliset* tiedot

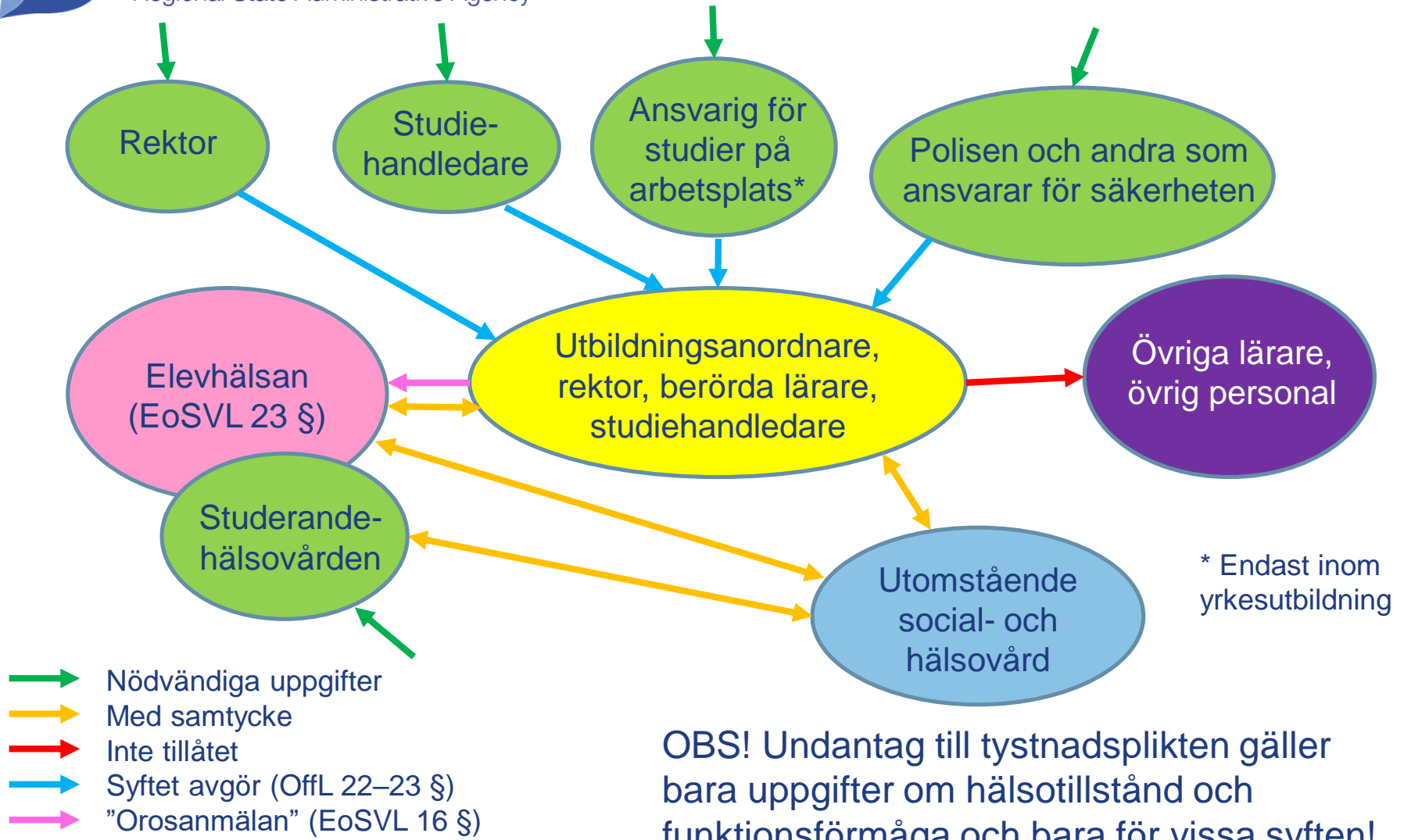

Undantag till sekretessen på andra stadiet

- Inom gymnasie- och yrkesutbildningen regleras undantagen numera så att vissa personkategorier har rätt att få uppgifter om studerandes hälsotillstånd och funktionsförmåga
- Vad dessa sedan gör med uppgifterna är beroende av vilka som har ett verkligt behov av uppgifterna i det syfte för vilket uppgifterna har erhållits
- Inga lärare hör till de personer som har rätt att få information → stöd för lärande är därför i praktiken svårt att genomföra utan samtycke

Sekretess på andra stadiet

Rätt att anmäla uppgifter till polisen

- Alla utbildningslagar samt EoSVL innehåller ett undantag som ger rätt att bryta tystnadsplikten för att anmäla misstankar om våld som ännu inte hänt:

”Den som fullgör uppgifter som avses i denna lag har oberoende av skyldigheten att iaktta sekretess rätt att till polisen anmäla uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av ett hot mot liv eller hälsa eller för förhindrande av en hotande gärning, om han eller hon vid fullgörandet av uppgifterna har fått kännedom om omständigheter som ger skäl att misstänka att någon löper risk att bli utsatt för våld.”

- Vid misstanke om att ett barn blivit utsatt för våld eller sexualbrott är man enligt barnskyddslagen skyldig att göra en brottsanmälan

